

Nota van Antwoord zienswijzen winningsplan Bergen II

Kenmerk 18237650 Datum 7 januari 2019

<i>1</i>			<i>Planmatig beheer</i>
1a	0006		In de beschrijving leest indiener dat wellicht voor het 'leeg produceren' nieuwe putten zullen moeten worden geboord en/of bestaande putten moeten worden 'overgehaald' (bedoeld wordt waarschijnlijk 'overhald', dan wel in gewoon Nederlands 'onderhouden').
			De minister kan zich voorstellen dat de term 'overhalen' onduidelijk is. Onder overhalen kunnen diverse revisiewerkzaamheden aan bestaande putten vallen om de productie op gang te houden. De minister zal deze tekst hierop aanpassen.
1b	0007, 0010	Zienswijze	Indieners stellen dat de gasvelden bijna leeg zijn. Op de wereldmarkt van gas is een levendige handel in dit product en de vraag is of het niet eenvoudiger is, goedkoper wellicht en veiliger zeker, om gas te betrekken van die markt. De productie uit Nederland is handel met een risico voor de bevolking.
		Antwoord	Sinds 1972 wordt in het gebied van de winningsvergunning Bergen II aardgas gewonnen. Het winningsplan Bergen II gaat ervan uit dat tot en met 2023 nog een geringe productie uit de velden Bergen-Rotliegend, Groet-Rotliegend en Schermer-Platten mogelijk is. De minister legt in de brief van 30 mei 2018 (Kamerstukken II 2017-18, 33529, nr. 469) met betrekking tot gaswinning uit de kleine velden en energietransitie de prioriteit bij een zo snel mogelijke transitie naar duurzame energie. Zolang het nodig is om tegemoet te komen aan de (afnemende) Nederlandse aardgasvraag, wil het kabinet het aardgas uit de kleine velden winnen, waar en voor zover dit veilig kan. Wanneer aardgas veilig kan worden gewonnen is het wenselijk dit uit de Nederlandse bodem te winnen. Nederland is dan minder afhankelijk van gasimport en de schonere winning in Nederland beperkt ook de met de winning samenhangende mondiale uitstoot van CO ₂ .
1c	R008	Zienswijze	Indiener stelt dat de velden waaruit gas wordt gewonnen kleine gasvelden betreffen. Op 30 mei 2018 heeft de minister aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal een brief gestuurd, waarin de minister nogmaals bevestigt dat hij de gaswinning in Groningen op verantwoorde wijze terug wil brengen naar nul. De minister geeft ook aan dat gaswinning, hoe klein dan ook, risico's met zich meebrengt. Daarom wil de minister een gestage afbouw hiervan. Gas kan en mag, volgens hem, worden gewonnen zolang dat nodig en noodzakelijk is en veilig kan worden gewonnen. Uit de stukken blijkt echter dat gaswinning hier niet geheel zonder risico is.
		Antwoord	De minister heeft in de brief van 30 mei 2018 (Kamerstukken II 2017-18, 33529, nr. 469) de toekomst van de winning van gas uit kleine velden in Nederland beschreven. Op dit moment is de Nederlandse energievoorziening nog voor meer dan 90% afhankelijk van fossiele brandstoffen (olie, gas, steenkool), waarbij aardgas voorziet in ruwweg 40% van onze primaire energiebehoefte. Van de fossiele brandstoffen is aardgas de schoonste brandstof, met de minste

			CO ₂ -uitstoot en dus het minst belastend voor het klimaat. In de transitie naar duurzaam is aardgas – voor het verwarmen van een groot deel van de huizen en het realiseren van een betrouwbare elektriciteitsvoorziening - de komende decennia nog steeds nodig. De minister verwijst verder naar zijn antwoord bij 1a. Om in te stemmen met een winningsplan is geen vereiste dat er geen enkel risico bestaat. De minister schrijft wel voorschriften voor om risico's beheersbaar te houden.
1d	0010	Zienswijze	Indiener stelt dat de toekomstige winning ziet op het produceren van de laatste reserves. Als er zo weinig gas in de velden zit, is er geen noodzaak een vergunning te verlenen tot 2023.
		Antwoord	De minister verwijst allereerst naar zijn antwoord onder 1a. Het winningsplan Bergen II gaat ervan uit dat tot en met 2023 nog een geringe productie uit de velden Bergen-Rotliegend, Groet-Rotliegend en Schermer-Platten mogelijk is. TAQA heeft aangegeven dat zij bij een voortgaande productie de winbare reserves in 2023 verwacht te hebben geproduceerd. Deze productie is voor zowel de hoeveelheden als voor het tijdsbestek waarbinnen de productie door TAQA wordt voorgestaan, door TNO doorgerekend en als realistisch beoordeeld. Het is daarbij aan TAQA om voorstellen hiertoe in te dienen die worden beoordeeld en vervolgens om hieraan uitvoering te geven. Op dit moment is de Nederlandse energievoorziening nog voor meer dan 90% afhankelijk van fossiele brandstoffen (olie, gas, steenkool), waarbij aardgas voorziet in ruwweg 40% van onze primaire energiebehoefte. Van de fossiele brandstoffen is aardgas de schoonste brandstof, met de minste CO ₂ -uitstoot en dus het minst belastend voor het klimaat. In de transitie naar duurzaam is aardgas – voor het verwarmen van een groot deel van de huizen en het realiseren van een betrouwbare elektriciteitsvoorziening - de komende decennia nog steeds nodig.
		Conclusie	Naar aanleiding van zienswijze 1a is verduidelijkt wat onder 'overhalen' wordt verstaan. De overige onderdelen van de zienswijzen betreffende planmatig beheer geven geen aanleiding om het instemmingsbesluit Bergen II te wijzigen.
2			<i>Bodemdaling</i>
2a	0007 0010	Zienswijze	Indiener stelt dat de bodemmetingen sinds 1972 worden verricht. De meetpunten zijn op een kaart weergegeven. Bij de metingen uit 2011 en 2016 zijn op deze kaarten de verschillen met de vorige metingen bijgeschreven. Dat is niet consequent gebeurd zoals blijkt uit de gegevens op de betreffende referentiestaten. Ook zijn de gegevens niet in de bijbehorende documentatie verwerkt in een totaaloverzicht rondom elk gasveld. Op de stand van TNO stond een informatiebord waar een globale samenvatting werd getoond. Het is ons niet duidelijk geworden hoe de gegevens van de vijfjaarlijkse waterpassingen tot die daar weergegeven beelden zijn gemaakt. Daar komt bij dat de ruimten tussen de waterpas-meetpunten vaak aanzienlijk zijn en

			er grote verschillen te zien zijn tussen de bewegingen op die punten, ook op naast elkaar gelegen punten. Indiener stelt dat het meetnet naar de effecten van gaswinning erg grofmazig is.
		Antwoord	<p>De minister stelt sinds de start van de gaswinning Bergen II in 1972 bodemdalingmetingen worden verricht. Als gevolg van de gasvoorkomens uit het winningsplan Bergen II wordt een maximale bodemdaling verwacht van minder dan 14,5 cm sinds 1972. Een bodemdaling van 13 cm heeft reeds plaatsgevonden, waardoor de maximaal nog te verwachten bodemdaling minder dan 2 cm bedraagt. De berekende bodemdaling in het winningsplan (2006) waarmee is ingestemd (in 2007) wordt daarmee niet overschreden.</p> <p>TAQA verricht de metingen naar bodembeweging als gevolg van gaswinning Bergen II volgens een goedgekeurd meetplan conform artikel 30, Mijnbouwbesluit. Het meetplan bevat onder meer een beschrijving van de meetpunten. Het meetplan is geen onderdeel van het instemmingsbesluit. Het Meetplan Winningsvergunning Bergen 2016 is het vigerende meetplan en is te raadplegen via www.nlog.nl. De minister zal de procedure voor uitvoering en rapportage waterpassingen, conform artikel 31, Mijnbouwbesluit hieronder beschrijven.</p> <p>Bij toepassing van secundaire waterpassingen als meetmethode hanteert TAQA de meest recente richtlijnen en normen 'Specificaties Doorgaande Waterpassing instandhouding NAP-net' van Rijkswaterstaat Adviesdienst Geo Informatie en ICT (RWS-AGI). De resultaten van de uitgevoerde waterpassingen worden door TAQA zonder uitstel aangeleverd bij RWS-AGI. RWS-AGI beoordeelt deze metingen als vrij net en rapporteert over de resultaten aan TAQA, met een afschrift hiervan aan de inspecteur-generaal der mijnen (IGM). Na een positieve terugmelding van RWS-AGI stelt TAQA een 'meetregister' op ten behoeve van de IGM. Dit meetregister is een rapport, dat het meetnet beschrijft en de meetgegevens bevat, met inbegrip van een staat van periodieke verschillen t.o.v. eerdere waterpassingen. Conform artikel 31, lid 3 Mijnbouwbesluit, dient dit rapport 12 weken na het verrichten van de waterpassing aan de IGM te worden overhandigd. Na instemming van de IGM met het rapport wordt het vrijgegeven en is voldaan aan het gestelde in artikel 31 Mijnbouwbesluit.</p>
2b	0009	Zienswijze	Indiener stelt dat omdat in de berekeningen m.b.t. bodemdaling geen rekening is gehouden met cumulatie van andere oorzaken van bodemdalingen in deze omgeving de berekeningen onvolledig zijn.
		Antwoord	De minister stelt dat in de bodemdalingprognose van TAQA naast de bodemdaling door de gasvelden van Bergen II ook rekening is gehouden met bodemdaling uit de omliggende gasvelden. TAQA heeft de invloed van autonome bodemdaling beschreven in het winningsplan.
2c	0009	Zienswijze	Indiener stelt dat op grond van artikelen waaronder 'Bodemdaling Hondsbossche en Pettemer zeevering' waarin consequenties voor het achterland worden beschreven, berekeningen worden gemist van de cumulatieve inwerking op de bodemdaling die ontstaat of kan ontstaan door

			gaswinning. Het ontwerpbesluit is hierdoor onvolledig en geeft daarmee een onjuiste weergave van de risico's en mogelijke schade aan woningen.
		Antwoord	De minister heeft kennisgenomen van dit rapport. Het winningsplan beschrijft de bodemdaling door gaswinning veroorzaakt. De bodemdalingsprognose is door TNO op advies van SodM beoordeeld bij de behandeling van het winningsplan. De autonome bodemdaling (veroorzaakt door natuurlijke processen en andere ingrepen dan gaswinning – zoals waterbeheer) komt bovenop de bodemdaling door gaswinning. In sommige gevallen kan dit leiden tot maatregelen. In dit geval dient bijvoorbeeld de beheerder van de Hondsbossche en Pettemer zeevering een afweging te maken of de cumulatieve bodemdaling aanleiding is tot maatregelen.
		Conclusie	Bovenstaande onderdelen van de zienswijzen met betrekking tot bodemdaling geven geen aanleiding om het instemmingsbesluit Bergen II te wijzigen.

3			<i>Bodemtrillingen</i>
3a	0001	Zienswijze	Indiener stelt dat er al minstens 2 aardbevingen bewust meegemaakt op zijn adres in Bergen NH, toen TAQA hier al actief was.
		Antwoord	<p>De minister stelt dat er één eerdere trilling van het Bergen-Rotliegend veld heeft plaatsgevonden in 2001. De minister realiseert zich dat het zeer vervelend is om een of meer trillingen mee te maken en ook om schade daarvan te ondervinden. Aangezien de indiener niet heeft aangegeven wanneer deze bodemtrillingen zijn ervaren, kan de minister niet vaststellen of er een relatie is met de gaswinning in Bergen II.</p> <p>Zoals uit het winningsplan blijkt (en uit de trilling in 2001 is gebleken) kunnen trillingen niet worden uitgesloten. De kans op trillen en daarmee de risico's voor omwonenden, gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan worden met een risicobeoordeling afgewogen tegen het belang van de gaswinning voor Nederland.</p> <p>In het winningsplan wordt een kans op een trilling vastgesteld op grond van de DHAS en wordt de maximale magnitude van een trilling berekend. Het winningsplan is op verzoek van SodM getoetst door TNO op de kans op bodemtrillingen door gaswinning, waarbij aan de hand van eigenschappen van een gasveld uitspraken worden gedaan over de kans dat er door gaswinning uit een bepaald gasveld trillingen zullen optreden.</p> <p>Gasvelden die, wat de bovengenoemde kenmerken betreft, lijken op de gasvelden die reeds getrild hebben, krijgen een relatief hoge kans (42%) op een bodemtrilling toegekend. Gasvelden die weinig of geen gelijkenis vertonen met de velden die al getrild hebben krijgen een geringe kans op een bodemtrilling (19%) of een verwaarloosbare kans toegekend.</p> <p>TNO vergelijkt de resultaten met de resultaten die TAQA in het winningsplan heeft neergelegd.</p>

			<p>Deze analyse is toegepast op de gasvoorkomens Bergen-Rotliegend, Groet-Rotliegend en Schermer-Platten die in het winningsplan zijn opgenomen. De velden Groet-Rotliegend en Schermer-Platten hebben een 42% kans op een trilling.</p> <p>Deze percentages zeggen niets over de kracht van de trilling aan de oppervlakte. De kracht van de trilling is afhankelijk van een aantal omstandigheden. Een trilling die op 3 km diepte ontstaat moet een langere weg door de ondergrond naar het oppervlak afleggen dan een trilling die op 2 km diepte ontstaat. De kracht neemt af naar gelang de afstand groter is. Ook de grondlagen zijn van belang. Een stijve ondergrond, zoals in de ondergrond van de duinen voorkomen, geven meer weerstand aan de opstuwende kracht van een trilling waardoor de trilling aan het oppervlak is afgezwakt. Een trilling onder een slappe ondergrond, zoals de Schermer-Platten, heeft minder weerstand en die trilling zal aan de oppervlakte krachtiger voelbaar zijn. Zo zijn er meer omstandigheden die van invloed zijn op de kracht van een trilling die het oppervlak heeft bereikt. De kans op een bodemtrilling staat dan ook in geen enkele relatie met de kracht van een trilling. Voor de velden Bergen-Rotliegend en Groet-Rotliegend geldt een maximale magnitude (Mmax) van 4,0. Voor het veld Schermer-Platten geldt een Mmax van 3,0. De kans op een trilling met een magnitude van de Mmax is echter zeer klein.</p>
3b	0001	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat TAQA een Arabische maatschappij is. TAQA heeft meer geluk dan wijsheid dat er recent geen nieuwe aardbevingen in Bergen NH zijn geweest.</p>
		Antwoord	<p>TAQA Onshore B.V. is een in Nederland gevestigde onderneming. De nationaliteit van het moederbedrijf van TAQA behoort niet tot de weigeringsgronden voor instemming met het winningsplan.</p> <p>De minister is van mening dat TAQA de seismisch risicoanalyse zorgvuldig heeft opgesteld en een reële prognose op de kans op trillingen heeft weergegeven. Het SodM en TNO hebben de analyse doorgerekend en hebben een aanpassing doorgevoerd voor het Schermer-Platten voorkomen. Vervolgens heeft de minister de afweging mede op grond van deze analyse gemaakt om zijn instemming daaraan te verlenen. Daarmee is de kans op trillen afgewogen tegen het belang van de gaswinning uit dit voorkomen. Bodemtrillingen kunnen niet worden uitgesloten. De minister heeft daarom voorgeschreven in het instemmingsbesluit dat TAQA uiterlijk 26 weken na vaststelling van het besluit een risicobeheersplan indient. Zie voorts het antwoord op zienswijze 3a.</p>
3c	0003	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat de bewering van TAQA dat de bodem uit stevige duingrond bestaat in ieder geval wat betreft Alkmaar onjuist is. De bodem aldaar bestaat uit duin-moerasgrond.</p>
		Antwoord	<p>De minister stelt dat de bodem in het beïnvloedingsgebied vooral uit stevige duingrond bestaat. De minister stelt dat het niet duidelijk is op welk gasvoorkomen indiener doelt. De gasvoorkomens Bergen en Groet bevinden zich voor 100% onder een stijve ondergrond. Het gasvoorkomen Schermer bevindt zich onder een 100% slappe ondergrondklasse. Echter het</p>

			voorkomen ligt onder het stijve Dolomiet en de slappe grond ligt boven het stijve Dolomiet. In deze omgeving zijn meerdere gasvoorkomens, waaronder het Bergermeer-voorkomen. Waar de indiener van deze zienswijze op doelt met 'Alkmaar' valt uit de zienswijze niet te achterhalen, de ondergrond van de voorkomens Groet-Rotliegend, Schermer-Platten en Bergen-Rotliegend bestaat niet uit duin-moerasgrond. Mogelijk doelt indiener op een andere locatie in de gemeente Alkmaar.
3d	0007, 0010	Zienswijze	Indiener stellen dat de grootste kans op aardbevingen juist in de laatste fasen van gaswinning optreedt. Verdere depletie vergroot die kans.
		Antwoord	Gedurende de periode dat er uit een voorkomen gas wordt gewonnen kan de druk in het veld dalen. De ratio tussen de drukval en de initiële druk is een van de parameters van een olie- of gasvoorkomen waarop de middels de DHAIS-methode de kans wordt bepaald dat zich, op enig moment gedurende de productie van een voorkomen, een trilling voordoet. In de DHAIS is zodoende met dit aspect rekening gehouden.
3e	R008	Zienswijze	Indiener stelt dat bevingen tot Magnitude 4 toelaatbaar worden geacht. Indiener vraagt zich af hoe dit te rijmen valt met de brief van de minister waarin wordt aangegeven dat de maatschappelijk randvoorwaarden zijn aangescherpt en er nadrukkelijk gekeken wordt naar de lessen die uit de Groningse praktijk worden getrokken. Graag ziet indiener dan ook een nadere onderbouwing waarom gaswinning nodig dan wel noodzakelijk is en het maatschappelijk belang daaraan ondergeschikt is. Indiener is van mening dat het maatschappelijk belang moet prevaleren boven gaswinning zoals dat ook in Groningen het geval is.
		Antwoord	Voor de beoordeling van de effecten van bodemtrillingen is niet alleen de maximale magnitude van de trilling van belang, maar ook de kans op een dergelijke trilling. De minister merkt op dat op grond van de geometrische methode de kans op een trilling met een maximale magnitude (Mmax) van 4,0 niet kan worden uitgesloten in de gasvelden Bergen-Rotliegend en het Groet-Rotliegend. De kans op een trilling met deze magnitude acht de minister echter gering. Als een trilling plaatsvindt dan ontstaat de kracht van de trilling op de plaats in de ondergrond waar de trilling ontstaat. De trilling verspreidt zich in de ondergrond ook naar de oppervlakte. Aangezien de bodem uit diverse grondlagen bestaat kost dit energie waardoor de trilling aan kracht verliest in zijn weg naar het oppervlak. Des te stijver de bovenlagen boven de trilling zijn, des te meer de kracht van de trilling afneemt. De trilling van iedere trilling met welke kracht dan ook is daarmee per definitie aan het oppervlak lager dan bij de bron. Beide voorkomens bevinden zich voor 100% onder een stijve ondergrondklasse. Dat betekent dat de trillingen in heftigheid zijn afgenomen. Op grond van deze overwegingen en gelet op het beleid dat door het Kabinet is vastgesteld, acht de minister het verantwoord om zijn instemming aan het winningsplan te geven. De minister benadrukt dat de gaswinning in Groningen, waar indiener naar verwijst, in nagenoeg alle opzichten verschilt van de gaswinning uit de kleine velden, zoals bij de gaswinning Bergen II het

			geval is. Daarbij springt de omvang van het gasveld Groningen, waaruit vanaf de zestiger jaren in de vorige eeuw gas wordt gewonnen, als eerste op. Daarnaast is de ondergrond boven het gasveld Groningen een andere dan de ondergrond boven de meeste andere kleine velden. Ook dit verschil is van groot belang.
3f	0010	Zienswijze	Indiener stelt dat sinds TAQA actief is, trillingen worden ervaren onder zijn huis. Voelbaar en hoorbaar. Waarschijnlijk zijn de gasleidingen niet geïsoleerd; waarschijnlijk zitten er in de bochten van de leidingen compressoren voor gastransport; waarschijnlijk ontstaan er wervelingen van vloeibaar gas na bochten in de leidingen. Indiener ervaart deze trillingen al jaren en houdt een rapportage bij. De maandelijkse rapporten mailt indiener naar het RUD en het SodM. Indiener is voorstander voor een grondig onderzoek naar de herkomst van deze trillingen. Dat zou moeten plaatsvinden voordat TAQA een aanpassing van de huidige vergunning krijgt.
		Antwoord	De minister vindt het belangrijk dat hinder als gevolg van de gaswinning dient te worden beperkt. De door indiener ervaren trillingen kunnen verschillende oorzaken hebben. De minister stelt dat dergelijke trillingen een aandachtspunt is. Vaak is de oorzaak niet bekend. In een ruim gebied in Noord-Holland wordt toenemend geklaagd over dit fenomeen. Ook komen er klachten uit naburige gebieden waar geen gaswinning plaatsvindt. Indien de trillingen veroorzaakt worden door de transportleidingen is dit een aspect wat geen toetsingsgrond is voor het instemmingsbesluit op het winningsplan. Het beheer van de gasleidingen is geregeld in andere vergunningen. Indiener heeft de trillingen gemeld aan SodM. SodM voert momenteel gesprekken met de Omgevingsdienst om meer duidelijkheid te verkrijgen over de herkomst van deze trillingen, maar het is de verwachting dat hiermee helaas nog wel enige tijd zal zijn gemoeid.
		Conclusie	Gelet op bovenstaande onderdelen van de zienswijzen met betrekking tot bodemtrillingen zijn er geen gronden om het instemmingsbesluit Bergen II te wijzigen.

4			<i>Schade door bodembeweging</i>
4a	0001	Zienswijze	Indiener stelt dat de minister wel lef heeft om na de recente berichtgeving over de schade door gaswinning in Groningen waarbij gedupeerden nog jarenlang in onzekerheid verkeren, nu in Bergen NH met een instemmingsbesluit te komen.
		Antwoord	TAQA heeft op basis van de Mijnbouwwet een zorgplicht ten aanzien van de uitvoering van zijn mijnbouwactiviteiten en moet maatregelen nemen om mijnbouwschade en onveilige situaties te voorkomen. Omwonenden en instanties die toch denken schade te hebben door bodembeweging als gevolg van de gaswinning van TAQA kunnen hun schadeclaim indienen bij TAQA. TAQA is wettelijk aansprakelijk voor schade door bodembeweging als gevolg van haar gaswinning. De schadeprocedure van TAQA kunt u vinden op de website van TAQA (http://www.taqainnederland.nl/melding-van-klachten-en-schade). Wanneer een omwonende of

		<p>instantie het niet eens is met het oordeel van TAQA over de schade, kan hij de TSB inschakelen. TAQA conformeert zich aan het oordeel van de Tcbb.</p> <p>De minister benadrukt dat TAQA aansprakelijk is voor schade als gevolg van bodembeweging door de gaswinning Bergen II (artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek). Zou TAQA daar niet (langer) toe in staat zijn, dan kunnen gedupeerden een beroep doen op het Waarborgfonds Mijnbouwschade</p> <p>Het Burgerlijk Wetboek komt in beeld als er schade is ontstaan. Schade door de gaswinning dient uiteraard zoveel mogelijk worden voorkomen. Op grond van de Mijnbouwwet rust op TAQA de plicht om alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs gevegd kunnen worden om schade door bodembeweging te voorkomen. Voor de beoordeling van het winningsplan volgt de minister het toetsingskader van de Mijnbouwwet en het Mijnbouwbesluit. De minister betreft bij zijn instemming met het winningsplan het belang van de veiligheid voor omwonenden, het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan en het voorkomen van nadelige gevolgen van natuur en milieu. De instemming die de minister verleent op basis van dit toetsingskader, eventueel onder beperkingen of voorschriften, laat onverlet dat eventuele schade die optreedt als gevolg van de gaswinning naar de maatstaven van het Burgerlijk Wetboek moet worden vergoed.</p> <p>Op 21 september 2017 heeft de minister de Tcbb verzocht de mogelijkheden te verkennen voor een uniforme en onafhankelijke wijze van beoordeling en afhandeling van mijnbouwschades in Nederland. Ook is gevraagd de inhoud van het nieuwe schadeprotocol voor Groningen daarbij te betrekken. Op 28 februari 2018 heeft de minister het desbetreffende Tcbb-advies ontvangen. Mede naar aanleiding van het advies van de Tcbb heeft de minister bij brief van 9 oktober 2018, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer (vergaderjaar 2018-2019, 32849 nr. 137), de Kamer geïnformeerd over de nadere uitwerking van zijn voornemen om naar aanleiding van het advies van de Tcbb te komen tot een uniforme landelijke en onafhankelijke beoordeling en afhandeling van mogelijke mijnbouwschade.</p> <p>In hoofdlijnen komt deze uitwerking op het volgende neer.</p> <p>De minister is voornemens een onafhankelijke en deskundige commissie (Commissie mijnbouwschade) in het leven te roepen waar gedupeerden met mogelijke mijnbouwschade die niet het gevolg is van de gaswinning uit het Groningenveld of de gasopslag Norg, hun verzoek tot vergoeding daarvan kunnen indienen. Die commissie zal moeten zorgen voor een onafhankelijke beoordeling van meldingen van mijnbouwschades en van verzoeken om vergoeding daarvan. Daarbij zal de minister een objectief en transparant schadeprotocol vaststellen dat de commissie</p>
--	--	--

			<p>een leidraad geeft bij de procedure voor het vormen van een oordeel over de ingediende schadeclaim, over de aanspraak op vergoeding van de schade en over de omvang van het bedrag van de schadevergoeding dat door de mijnbouwonderneming zou moeten worden uitgekeerd. De minister zal zich ervoor inzetten dat schadeclaims van relatief beperkte omvang ruimhartig zullen worden beoordeeld en snel en efficiënt zullen worden afgehandeld.</p> <p>De minister zal met de mijnbouwondernemingen afspraken maken dat zij aan het oordeel van de Commissie mijnbouwschade committeren en dienovereenkomstig tot betaling zullen overgaan. Dit nog vast te stellen schadeprotocol wordt ook van toepassing op de gaswinning Bergen II.</p>
4b	0002	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat indiener tijdens de bevingen in 2001 erg slecht is behandeld. Indiener zou het erg plezierig vinden wanneer TAQA alsnog de schade met indiener goed regelt. De bestuursrechter heeft slechts 1/3 van de schadevergoeding toegekend. Na een latere beving, plusminus 2011, heeft indiener opnieuw een scheur in de gang van de woning aan TAQA gemeld. Dit heeft indiener voor de WOZ-waarde gemeld bij de gemeente, de rechtbank in Alkmaar en bij het Hof in Amsterdam. Daar vond men dit erg onbelangrijk.</p>
		Antwoord	<p>De minister betreurt het dat de indiener van deze zienswijze de beleving heeft overgehouden van een slechte behandeling van de schade die de indiener heeft geleden. De afdoening van schades die zijn veroorzaakt door gaswinning ligt bij TAQA. TAQA handelt schadezaken af op grond van wettelijke regelgeving. Is men het hier niet mee eens, dan kan dit door de rechter worden getoetst en daar kan de minister niet op ingaan. In 2016 is de procedure voor de behandeling van schadeclaims in overleg met de sector ingrijpend gewijzigd. De minister verwijst hiervoor naar het gestelde bij zienswijze 4a. Daarnaast merkt de minister volledigheidshalve op dat TAQA hierop een aanvulling heeft gemaakt die op haar website is geplaatst: www.taqainnederland.nl/wp-content/uploads/2015/07/TAQA-Factsheet-Convenanten-Gasopslag-Bergermeer-beving.pdf.</p>
4c	0002	Zienswijze	<p>Indiener begrijpt dat er verder gas gewonnen moet worden. Helaas gebeurt dat nu in Noord-Holland-Noord. Wat nodig is voor alle inwoners van Bergen is een deugdelijke schadevergoedingsregeling, waarbij alle schade wordt vergoed. De inwoners van Bergen mogen niet worden gerustgesteld met een gedeeltelijke schadevergoeding.</p>
		Antwoord	<p>De minister stelt dat een deugdelijke schaderegeling van belang is. Op 21 september 2017 heeft de minister de Tcbb verzocht de mogelijkheden te verkennen voor een uniforme en onafhankelijke wijze van beoordeling en afhandeling van mijnbouwschades in Nederland. Mede naar aanleiding van het advies van de Tcbb heeft de minister bij brief van 9 oktober 2018, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer (vergaderjaar 2018-2019, 32849 nr. 137), de Kamer geïnformeerd over de nadere uitwerking van zijn voornemen om naar aanleiding van het advies van de Tcbb te komen tot een uniforme landelijke en onafhankelijke beoordeling en afhandeling</p>

			van mogelijke mijnbouwschade, zie hiervoor het antwoord bij zienswijze 4a. Dit nog vast te stellen schadeprotocol wordt ook van toepassing op de gaswinning Bergen II.
4d	0003	Zienswijze	Indiener is van mening dat het onjuist is te stellen dat het onwaarschijnlijk is dat er scheuren en andere schade door bodemtrilling kunnen ontstaan. Deze hebben zich namelijk in het verleden aantoonbaar voorgedaan. Bevingen zijn daadwerkelijk waarneembaar uit mijn persoonlijke ervaring.
		Antwoord	De minister stelt dat er bij een eerdere trilling van het Bergen-veld in 2001 schade aan gebouwen is opgetreden. De minister stelt dat het indienen van een winningsplan voor de voortzetting van de gaswinning vergezeld moet gaan van een Seismisch Risicoanalyse. Het betreft een risicoanalyse waarbij aan ondergrondse en bovengrondse invloedfactoren een puntenwaarde wordt toegekend. Deze waarde wordt in een risicomatrix weergegeven en leidt dan tot een risicocategorie I (laag), II of III (hoog). Tot de invloedfactoren hoort ook de sterkte van een realistisch sterkste trilling. Deze realistisch sterkste trilling wordt op twee verschillende manieren berekend. Deze methode is vastgelegd in de leidraad "Methodiek voor risicoanalyse omtrent geïnduceerde bevingen door gaswinning". Conform deze leidraad zijn de risico's op schade voor de gasvelden Groet-Rotliegend en Bergen-Rotliegend geclassificeerd als categorie I (de laagste risicocategorie). De kans op schade als gevolg van de winning uit deze velden is derhalve verwaarloosbaar. Op grond van de bovengrondse effecten komt het veld Schermer-Platten in risicocategorie 2. De minister heeft daarom voorgeschreven in het instemmingsbesluit dat TAQA uiterlijk 26 weken na vaststelling van het besluit een risicobeheersplan indient.
4e	0004	Zienswijze	Indiener stelt dat de minister voorzichtig moet zijn met de exploitatie van gasvelden in Noord-Holland daar toch bekend is dat ook hier verzakkingen kunnen ontstaan zodat indiener ook hier scheuren in kelders en gebouwen kan verwachten.
		Antwoord	De minister stelt dat in artikel 36 van de Mijnbouwwet de weigeringsgronden limitatief zijn vastgelegd voor een instemmingsbesluit. Om aan die gronden te toetsen overlegt TAQA onder meer een seismisch risicoanalyse. Op grond van de resultaten uit die onderzoeken maakt de minister een afweging van de in het geding zijnde belangen. Bij gaswinning vindt in de regel bodemdaling plaats en ook kunnen niet altijd bodemtrillingen worden uitgesloten. Bodemdaling vindt in heel Nederland plaats en de bouwwerken ondervinden daarvan geen tot nauwelijks schade aangezien is aangetoond dat bodemdaling door gaswinning gelijkmatig optreedt over een groot oppervlak en gedurende een lange tijdsperiode. Daarnaast wordt de kans op bodemtrillingen onderzocht met een worst case benadering. In de regel kan een bodemtrilling niet worden uitgesloten. De gasvelden zijn in drie risicocategorieën ingedeeld. In risicocategorie I (zoals Bergen-Rotliegend en Groet-Rotliegend) is de kans op schade als gevolg van bodembewegingen verwaarloosbaar en kan monitoring met het huidige

			gefoon en accelerometer netwerk van het KNMI volstaan. Voor velden in risicocategorie II (zoals Schermer Platten) dient een seismisch-risicobeheersplan worden geïmplementeerd, zodat de kans op schade als gevolg van bodembewegingen verwaarloosbaar is. De kans op deze vorm van schade wordt afgewogen tegen het belang van de gaswinning. Zolang dat nodig is om tegemoet te komen aan de (afnemende) Nederlandse aardgasvraag, wil het kabinet het aardgas uit de kleine velden winnen, waar en voor zover dit veilig kan.
4f	0006	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat uit de ter inzage liggende rapportages de SRA zien laat 'leeg produceren' van de bedoelde gasvelden in de Concessie Bergen aardbevingen met een magnitude van 3 tot (ruim) 4 'niet ondenkbaar' zijn. Dit is voor ons onaanvaardbaar. Al in 2001 heeft in Bergen een beving plaatsgevonden net binnen deze range; aan de lage kant daarvan. Deze beving heeft in het dorp Bergen bij veel huizen aanzienlijke schade toegebracht. Herhaling is dus 'niet ondenkbaar', sterker nog: een nog grotere magnitude zal veel meer, en dus exorbitante schade op gaan leveren. Naar onze mening is dan ook het 'leeg produceren' niet mogelijk; in ieder geval totaal ongewenst, gegeven de risico's.</p> <p>Een vergelijking met Groningen gaat niet op. Niet alleen is de geologische constellatie onvergelijkbaar, maar vooral de diepteligging van de gasvelden verschilt. Het gasveld in Groningen rond 3000 meter diep; in Bergen circa 2000 meter. De impact van een beving met dezelfde magnitude in Bergen is dan ook veel groter.</p>
		Antwoord	<p>De vertaling naar de mogelijke schade doet de minister op basis van de Mmax (worst-case scenario). De minister stelt dat voor de velden Bergen-Rotliegend, Groet-Rotliegend en Schermer-Platten de maximale magnitude (Mmax) van een bodemtrilling respectievelijk 4, 4 en 3 is. De mate van negatieve effecten van een bodemtrilling wordt in grote mate bepaald door het type bebouwing, de staat van het onderhoud en de lokale ondiepe bodemgesteldheid. TAQA brengt terecht aan dat de bodem vooral uit stevige duingrond bestaat, die het risico op schade verkleint. Het is juist dat een vergelijking met Groningen niet op gaat. De diepteligging van de gasvelden is slechts een van de factoren die de impact van een bodemtrilling bepaalt. Hoewel omwonenden en decentrale overheden bij de gaswinning uit de kleine velden vaak aangeven te vrezen voor "Groningse taferelen", zijn deze hier niet te verwachten. De effecten van de gaswinning uit de kleine velden (bodemdaling en bodemtrilling) zijn wezenlijk anders en vele malen minder ernstig dan die bij de gaswinning uit het Groningenveld.</p>
4g	0006	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat er een op 'Bergen' toegespitst schadeprotocol dient te worden vastgesteld en aan lokale autoriteiten en de 'Bergens bevolking' ter goedkeuring worden voorgelegd. In dit geval mag 'Groningen' een 'voorbeeld' zijn.</p>
		Antwoord	<p>De minister stelt dat het opnemen van een op 'Bergen' toegespitst schadeprotocol, zoals indiener wenst, niet wordt overgenomen. De minister acht dit niet noodzakelijk gelet op het feit dat aansprakelijkheid voor schade als gevolg van mijnbouwschade geregeld is in het Burgerlijk</p>

			Wetboek en de minister in zijn brief van 9 oktober 2018 (Kamerstuk II 2018-2019, 32849, nr. 137) heeft beschreven hoe hij de komende periode wil komen tot een uniform schadeprotocol voor kleine velden. Wanneer dit schadeprotocol voor de kleine velden gereed is, zal het te zijner tijd ook van toepassing zijn op Bergen II.
4h	0006	Zienswijze	Indiener stelt dat een zeer degelijk risicobeheersplan moet worden opgesteld. Dit plan zal in overleg met de Bergense bevolking moeten worden opgesteld, conform hetgeen inmiddels in Groningen 'usance' is, c.q. behoort te zijn. Dit geldt zeker voor het eventueel boren van nieuwe putten.
		Antwoord	De minister stelt dat hoewel de kans op een zware trilling zeer gering is, de kans op schade aan gebouwen door bodembeweging ten gevolge van de gaswinning echter niet ondenkbaar is. Om die reden schrijft de minister TAQA voor een risicobeheersplan op te laten stellen. Uiterlijk 26 weken na vaststelling van het besluit moet TAQA Onshore B.V. een risicobeheersplan indienen. In het risicobeheersplan dienen het risico op het optreden van trillingen, het verlies van de integriteit van de afsluitende lagen, het optreden van geochemische interacties tussen de vloeistof het reservoir- of dakgesteente, het verlies van integriteit van putten en de blootstelling van mens en milieu aan chemicaliën en de in dat verband te nemen risico en te nemen beheersmaatregelen te zijn onderbouwd en uitgewerkt. Wat betreft het informeren van bevolking over het werkprogramma wijst de minister op de 'Gedragscode gaswinning kleine velden' die op 7 september 2017 vanuit de koepelorganisatie van Nederlandse gasproducenten (NOGEPa), waar ook TAQA bij is aangesloten, is uitgebracht. De minister vertrouwt erop dat TAQA conform de hiervoor genoemde eigen gedragscode ook open en transparant communiceert over het risicobeheersplan.
4i	0007 0010	Zienswijze	Indiener stelt dat voor dit winningsplan een nieuw schadeconvenant moet worden afgesloten, tenminste conform de afspraken die in Groningen zijn gemaakt (omgekeerde bewijslast, van de producent onafhankelijke schadeopname en -afwikkeling).
		Antwoord	Voor omwonenden van het Groningen gasveld geldt de omgekeerde bewijslast. Voor zover het de Groningse situatie betreft, zijn de omvang van het aantal schadegevallen en de gelijksoortigheid ervan een argument om een bewijsvermoeden in te voeren (Kamerstukken II 2015/2016, 34348, nr. 6). Wellicht ten overvloede wordt opgemerkt dat omkering van bewijslast alleen bij wet kan worden geregeld en niet door middel van een vergunningvoorschrift. Op 9 oktober 2018 heeft de minister een brief aan de Tweede Kamer gestuurd (Kamerstuk II 2018/2019, 32849, nr. 137) over een landelijke en onafhankelijke afhandeling van mijnbouwschades. Wanneer dit schadeprotocol voor de kleine velden gereed is, zal het ook van toepassing zijn op Bergen II. Overigens kunnen claimanten ook nu reeds een beroep doen op de Tcbb voor de vaststelling van het causaal verband, wanneer zij het niet eens zijn met het oordeel van TAQA over een

			schadeclaim. Voor de schaderegeling verwijst de minister naar de beantwoording van zienswijze 4a.
4j	0007 0010	Zienswijze	Indiener stelt dat er inmiddels al vijf aardbevingen geweest zijn, vier in het Bergermeer-gasveld en een in het Bergen aan Zee gasveld. De bevingen in het Bergermeer-gasveld hebben vooral in 2001 aanzienlijke schade veroorzaakt, waaronder ook flinke structurele schade. De beving van M3,5 op een diepte van 2 km is naar mening van de indiener zwaarder geweest dan de beving van M3,6 in Huizinge met de bevingshaard op een diepte van 3 km. De Bergen aan Zee- en Groet-velden liggen aan weerszijden van het Bergermeer-veld in dezelfde geologische formatie. Bevingen in het ene veld kunnen die in de andere beïnvloeden zoals in 2001. Verdere depletie van de productievelden roepen onbekende risico's op voor de gasopslag en dus voor de bebouwing in vooral de gemeente Bergen. De effecten ervan dienen dan ook in die samenhang te worden beoordeeld. Na de aardbeving in Huizinge heeft het SodM een geheel nieuwe analyse gemaakt van de risico's en magnitudes in het Groningerveld bij voortgezette depletie. De uitkomsten verschilden dramatisch van de tot dan toen overal aanvaarde waarden tot M3.9. Bevingen tot M5.7 konden mogelijk zijn, dat wil zeggen tot ca. 500x zwaarder. Het SodM had ook voor de velden in de TAQA-concessie een dergelijke analyse moeten maken. Een ontwerpbesluit dat gaswinning in Bergen II toestaat met een risico voor de bevolking van aardbevingen tot M4 is voor ons dan ook onaanvaardbaar.
		Antwoord	De minister stelt dat er een eerdere trilling van het gasveld Bergen-Rotliegend heeft plaatsgevonden. SodM heeft in 2012 een nieuwe analyse gemaakt van de risico's en magnitudes in het Groningerveld bij voortgezette depletie. De effecten van de gaswinning uit de kleine velden (bodemdaling en bodemtrilling) zijn wezenlijk anders en vele malen minder ernstig dan die bij de gaswinning uit het Groningerveld. Voor kleine velden als de gasvelden van Bergen II volstaat de Seismische Risicoanalyse. De minister merkt op dat de gasopslag Bergermeer geen onderdeel uitmaakt van het instemmingsbesluit met het winningsplan Bergen II.
4k	R008	Zienswijze	Indiener stelt dat de afhandeling van de met de gaswinning gepaard gaande schade volledig en snel moet worden vergoed. Dit moet eenvoudiger en beter zijn en/of worden geregeld. Indiener ziet graag een geheel onafhankelijke instantie die alle gevallen afhandelt. Uitgangspunt daarbij is: 'de concessiehouder/exploitant is verantwoordelijk tenzij anders is aangetoond'. De schade moet binnen afzienbare tijd tot een, gedeeltelijke dan wel gehele uitkering leiden, zodat onzekerheid wordt weggenomen.
		Antwoord	De minister stelt dat de afhandeling van de door de gaswinning veroorzaakte schade ruimhartig en snel moet worden vergoed door de mijnbouwonderneming. Mede naar aanleiding van het advies dat de Tcbb op zijn verzoek op 28 februari 2018 heeft uitgebracht, heeft de minister bij brief van 9 oktober 2018, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer (vergaderjaar 2018-2019, 32849 nr. 137), de Kamer geïnformeerd over de nadere uitwerking van zijn voornemen om

			te komen tot een uniforme landelijke en onafhankelijke beoordeling en afhandeling van mogelijke mijnbouwschade. Voor de hoofdlijnen hiervan verwijst de minister naar het antwoord bij zienswijze 4a. Dit nog vast te stellen schadeprotocol wordt ook van toepassing op de gaswinning Bergen II.
4l	0009	Zienswijze	In het risicobeheersplan mist indiener mogelijke schade aan de zeewering en binnendijken en risico's voor de reactor in Petten en de kernafval-opslag bij ECN
		Antwoord	De minister leidt uit de zienswijze af dat de indiener doelt op de seismische risicoanalyse en niet op het risicobeheersplan. In de Seismische Risicoanalyse wordt een 5 km bufferzone genomen wordt vanaf de rand van het veld. De reden hiervoor is dat trillingen op de randbreuken van een veld binnen deze afstand nog significante groundbewegingen kunnen veroorzaken. Op http://www.risicokaart.nl kan de aanwezigheid van industriële inrichtingen (zoals bijvoorbeeld de reactor in Petten en de kernafval-opslag bij ECN) en primaire en/of secundaire dijken (zoals de zeewering) boven en rond het veld worden geïnventariseerd. De locatie van ECN en NRG nabij Petten is gelegen op een afstand van meer dan 5 km van ten noorden van de rand van het gasveld Groet-Rotliegend. Op deze afstand kunnen geen significante groundbewegingen worden veroorzaakt door de gaswinning Bergen II. De zeewering bevindt zich binnen de invloedsfeer van de velden Groet-Rotliegend en Bergen-Rotliegend en is als zodanig meegenomen in de Seismische Risicoanalyse.
4m		Zienswijze	Indiener stelt dat kleine door de verschillen in het draagvermogen van de ondergrond ook bodembewegingen scheuren in funderingen tot gevolg kunnen hebben. Metselwerkconstructies kunnen nu eenmaal nauwelijks trekkracht opnemen. Behalve de gegevens over bodembewegingen d.m.v. waterpassing beschikt TAQA over volgens indiener vrij summiere gps-gegevens m.b.t. bodembewegingen door de gasopslagen in Bergermeer en Alkmaar. Uit deze gegevens blijken de effecten ervan in een veel groter gebied merkbaar dan alleen binnen de getrokken contour op de bijbehorende kaart met gps-locaties. Indiener stelt dat bodembeweging door gaswinning en -opslag niet alleen in zogenaamde scholvorm waarneembaar is binnen de weergegeven 'invloedsferen'. Naast de door de mens geïnduceerde bodemkrachten bestaan er natuurlijk ook de meer autonome bodemprocessen, die echter een heel andere curve volgen, een tijdscurve waar de constructies van indiener goed mee overweg kunnen (dat al honderden jaren doen). Dat is anders geworden sinds daar de bewegingen door de gaswinning en -opslag bij zijn gekomen. Eventuele schade kan dan ook alleen maar het gevolg zijn van dat laatste. Het is gezien de consequenties daarom dringend gewenst dat de registratie en de analyse van bodembewegingen op een nieuwe leest worden geschoeid, tenminste zolang de gaswinning en de gasopslag zouden worden gecontinueerd.

		Antwoord	<p>De minister stelt dat de kans op schade aan bouwwerken als gevolg van de gaswinning Bergen II verwaarloosbaar is. Indien toch schade aan funderingen of metselwerkconstructies optreedt als gevolg van bodembeweging door de gaswinning Bergen II TAQA is aansprakelijk voor deze schade (artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek).</p> <p>De minister stelt dat de gasopslagen Bergermeer en Alkmaar geen onderdeel uitmaken van het onderhavige instemmingsbesluit. In de bodemdalingsprognose is wel rekening gehouden met de bodemdaling en/of -stijging als gevolg van de gasopslagen Bergermeer en Alkmaar. De bodemdaling als gevolg van de gaswinning in dit gebied wordt lokaal deels gecompenseerd door de gasopslag. De opslag van gas in een oud gasveld leidt tot een bodemstijging wat kleiner is dan de oorspronkelijke daling. De maximale bodemdaling als gevolg van de gaswinning sinds de start van de winning bedraagt 14,5 cm. Het grootste deel daarvan, 13 cm in het diepste punt heeft al plaatsgevonden. Bij beëindiging van de gasopslag in het Bergermeerveld kan daar nog maximaal 5 cm bijkomen. De minister stelt naar aanleiding van de adviezen van SodM, TNO en Tcbb dat bij een te verwachten bodemdaling van maximaal 7,0 cm redelijkerwijs geen schade aan gebouwen in of nabij het winningsgebied te verwachten zijn.</p> <p>Autonome bodemdaling wordt veroorzaakt door natuurlijke of ondiepe processen zoals tektoniek, verandering in grondwaterspiegel of belasting van de oppervlakte. Bodemdaling door gaswinning is geen onderdeel van autonome bodemdaling. De autonome bodemdaling varieert in de Bergen II Winningsvergunning van 0,5 cm tot 200 cm over de periode van 2000-2050. De autonome bodemdaling varieert sterk in dit gebied. In het westen van het gebied is de bodem vooral opgebouwd uit zand, hier wordt weinig autonome bodemdaling verwacht. Echter in het oosten is de ondiepe bodem opgebouwd uit zware klei, zware zavel en veen. In deze gebieden wordt meer autonome bodemdaling verwacht door het inklinken van deze grondsoorten.</p>
		Conclusie	Bovenstaande onderdelen van de zienswijzen met betrekking tot schade door bodembeweging geven geen aanleiding om het instemmingsbesluit Bergen II te wijzigen.
5			<i>Natuur en milieu</i>
5a	0003	Zienswijze	Indiener stelt dat de bron van de laagfrequente geluid het woongenot, de gezondheid en het concentratievermogen in de werksituatie verstoort.
		Antwoord	De minister betreurt het dat indiener overlast ervaart door laagfrequent geluid. In een groot gebied in Noord-Holland wordt toenemend geklaagd over laagfrequente geluid, ook uit gebieden waar geen gaswinning plaatsvindt. Indien dit geluid voortkomt uit activiteiten in ondergrondse leidingen, zoals gastransport – maar dat is niet vastgesteld – is het de vraag of het wordt veroorzaakt in de gasbuizen van TAQA, of in buizen voor het landelijk transport of anderszins. Dit

			valt op dit moment niet aan te geven. SodM voert momenteel gesprekken met de Omgevingsdienst om meer duidelijkheid te verkrijgen over de herkomst van dit geluid, maar het is de verwachting dat hiermee helaas nog wel enige tijd zal zijn gemoeid. Indien het geluid veroorzaakt wordt door de transportleidingen is dit een aspect wat geen toetsingsgrond is voor het instemmingsbesluit op het winningsplan. Het beheer van de gasleidingen is geregeld in andere vergunningen.
5b	0003	Zienswijze	Indiener stelt dat in een m.e.r. onderzocht moet worden wat het effect van de winning is op de veestapel.
		Antwoord	De minister stelt dat in het Besluit milieueffectrapportage de activiteiten zijn opgenomen waarvoor een m.e.r.-beoordeling resp. een m.e.r.-rapportage moet worden uitgevoerd. Een winningsplan als bedoeld in artikel 34 van de Mijnbouwwet is hierin niet opgenomen. Voor de productie-installatie kan in sommige gevallen wel een m.e.r.-rapportage vereist zijn. Overigens heeft de gaswinning met een bodemdaling van minder dan 2 cm geen invloed op de veestapel.
		Conclusie	Bovenstaande onderdelen van de zienswijzen met betrekking tot natuur en milieu geven geen aanleiding om het instemmingsbesluit Bergen II te wijzigen.

6			<i>Procedure</i>
6a	0001 0008	Zienswijze	Indiener stelt dat het niet netjes is om zulke belangrijke besluiten expres in de zomermaanden te publiceren in een zelig blaadje zoals de minister nu doet. Dit blad komt niet bij iedereen. De Bergenaar leest de Duinstreek en Bergens Nieuwsblad
		Antwoord	De minister heeft een kennisgeving van het ontwerp-instemmingsbesluit in meerdere huis aan huisbladen zodat iedereen in de omgeving hier kennis van kan nemen. Op 1 juli 2018 is de kennisgeving gepubliceerd in Alkmaar op Zondag en Schermer/Beemster op Zondag en op 4 juli 2018 in Bergens Nieuwsblad en Contact. De minister heeft met de gekozen periode voor ter inzagelegging rekening gehouden met de vakantieperiode. De minister heeft zich hierbij gebaseerd op de vastgestelde schoolvakanties. De kennisgeving van het ontwerpbesluit 3 weken voorafgaand aan de zomervakantie gepubliceerd. De start van de ter inzagelegging is ruim voor het ingaan van deze schoolvakantieperiode geweest. 10 dagen voor het ingaan van de zomervakantie heeft een informatiebijeenkomst plaatsgevonden met betrekking tot het winningsplan. De minister ontkomt er niet aan dat een deel van de periode met de zomervakantie overlapt. De minister acht de periode van 6 weken zodanig dat eenieder in de gelegenheid is geweest kennis te nemen van het ontwerpbesluit en desgewenst een zienswijze heeft kunnen indienen.
	0005	Zienswijze	Indiener wil mondeling worden gehoord in de omgeving van het gebied in Bergen. Indiener wordt geraakt in zijn belang.

		Antwoord	Op de informatieavond van 11 juli 2018 was er de mogelijkheid om mondeling een zienswijze in te dienen, daarnaast is er in de kennisgeving de naam en het telefoonnummer van de contactpersoon van het ministerie opgenomen. Aangezien indiener een zienswijze heeft ingediend is gebleken dat indiener in de gelegenheid is gesteld zijn zienswijze kenbaar te maken.
	0009	Zienswijze	Indiener stelt dat indiener de betreffende stukken pas 14 augustus 2018, wegens vakantie kon inzien.
		Antwoord	De minister heeft met de gekozen periode voor ter inzagelegging rekening gehouden met de vakantieperiode. De minister heeft zich hierbij gebaseerd op de vastgestelde schoolvakanties. 3 weken voorafgaand aan de schoolvakantie is de kennisgeving van het ontwerpinstemmingsbesluit gepubliceerd in lokale huis aan huis bladen. De start van de ter inzagelegging is ruim voor het ingaan van deze schoolvakantieperiode geweest. 10 dagen voor het ingaan van de zomervakantie heeft een informatiebijeenkomst plaatsgevonden met betrekking tot het winningsplan. De minister ontkomt er niet aan dat een deel van de periode met de zomervakantie overlapt. De minister acht de periode van 6 weken zodanig dat eenieder in de gelegenheid is geweest kennis te nemen van het ontwerpbesluit en desgewenst een zienswijze heeft kunnen indienen.
		Conclusie	Bovenstaande onderdelen van de overige zienswijzen met betrekking tot de procedure geven geen aanleiding om het instemmingsbesluit Bergen II te wijzigen.

7			<i>Overig</i>
7a	0001	Zienswijze	Indiener stelt dat de uitverkoop van Nederlands gas naar het buitenland moet worden beëindigd.
		Antwoord	De minister stelt dat een deel van het in Nederland gewonnen laagcalorische aardgas wordt geëxporteerd naar het buitenland. Het grootste deel van het in Nederland gewonnen aardgas (zowel laagcalorisch als hoogcalorisch) is bestemd voor binnenlands verbruik. Per saldo is Nederland een importeur van gas aangezien het binnenlandse verbruik hoger is dan de hoeveelheid gas die in Nederland wordt gewonnen. Het kabinet is voornemens om de vraag naar gas verder af te bouwen. Hiervoor dient ook de vraag naar gas in het buitenland af te nemen. De minister heeft daarom regelmatig contact met de collega's in België, Frankrijk en Duitsland over de voortgang van de afbouw van de vraag naar gas in deze landen. Alle landen treffen de noodzakelijke voorbereidingen om op de kortst mogelijke termijn, tussen 2020 en 2030, het gebruik van gas volledig af te bouwen. Het al dan niet beperken van de export van aardgas vindt plaats in een breder perspectief dan enkel de gaswinning zoals beschreven in het winningsplan Bergen II.

7b	0001	Zienswijze	Indiener stelt dat de betrekkingen met Russische leveranciers moeten worden genormaliseerd en dat het aangekochte Russische gas geschikt moet worden gemaakt voor bestaande Nederlandse gastoestellen.
		Antwoord	De minister stelt dat wanneer aardgas veilig kan worden gewonnen het wenselijk is dit uit de Nederlandse bodem te winnen in plaats van te importeren uit bijvoorbeeld Rusland. Nederland is dan minder afhankelijk van gasimport en de schonere winning in Nederland beperkt ook de met de winning samenhangende mondiale uitstoot van CO ₂ . De minister stelt in de brief van 30 mei 2018 (Kamerstukken II 2017-18, 33529, nr. 469) dat gaswinning in eigen land, wanneer dit veilig kan, de voorkeur heeft boven importeren. Dit is mede ingegeven doordat Nederland nog enkele decennia (in een afnemende hoeveelheid) behoefte zal hebben aan aardgas. In dat geval is zelf winnen beter voor het klimaat, beter voor de werkgelegenheid en de economie, beter voor het behoud van de aanwezige kennis van de diepe ondergrond en van de aanwezige gasinfrastructuur, en ook beter vanuit geopolitiek opzicht.
7c	0001	Zienswijze	Indiener stelt dat de industrie en andere grootverbruikers door de Nederlandse overheid moeten worden gedwongen om geen Nederlands gas meer af te nemen.
		Antwoord	De minister stelt dat in de transitie naar duurzame energie aardgas voor de industrie en voor het in standhouden van een betrouwbare elektriciteitsvoorziening de komende decennia nog steeds nodig is.
7d	0001	Zienswijze	Indiener stelt dat de Nederlandse overheid een "Koopt Nederlandse waar ..." houding moet houden, d.w.z. de nu stelselmatige bevoordeling van het buitenland ten koste van de Nederlandse burger moet stoppen. Dat geldt dus ook voor de dividendbelasting. Mijn advies: verhogen naar 20% en niet afschaffen. Minder vredesoperaties en geen verdere activiteiten alleen gericht om Rutte te lanceren in de EU om Tusk op te volgen.
		Antwoord	De minister benadrukt dat hij het winningsplan dient te plaatsen in het kader van de af te wegen belangen en relevante feiten bij het volgens de wet te nemen besluit. Het winningsplan inclusief de adviezen worden getoetst en gewogen in het licht van de in artikel 36 van de Mijnbouwwet opgenomen weigeringsgronden. Uitsluitend die onderdelen van een zienswijze die relevant zijn voor de beoordeling van een aanvraag aan de hand van de in de Mijnbouwwet opgenomen gronden, kunnen eventueel leiden tot voorschriften aan het besluit. Onderdelen van een zienswijze die zien op andere zaken dan waar de toetsingsgronden op zien, zoals door indiener benoemd, leiden niet tot het opnemen van een voorschrift in het besluit.
7e	0001	Zienswijze	De kleinverbruikers van gas worden door de Nederlandse overheid met warmtepompen op onnodige hoge kosten gejaagd, omdat ze geen gas meer mogen gebruiken. De monteurs voor genoemde ombouw zijn er niet eens.
		Antwoord	De energietransitie kost geld. Deze kosten komen ten laste van de gehele samenleving, zowel grootverbruikers zoals bedrijven als kleinverbruikers zoals huishoudens. De minister vindt het

			belangrijk om de transitie zo kosteneffectief mogelijk te laten verlopen. De minister realiseert zich dat kosteneffectief niet betekent dat de gevraagde investeringen in alle gevallen makkelijk op te brengen zijn. De verdeling van de lasten is een van de grote vraagstukken waar de minister zich op dit moment mee bezig houdt. Het is daarom ook van belang dat er toegesneden financieringsinstrumenten worden ontwikkeld die de gevraagde investeringen van partijen ondersteunen. De beschikbaarheid van monteurs voor het installeren van warmtepompen is geen weigeringsgrond voor het instemmingsbesluit met het winningsplan.
7f	0006	Zienswijze	Het boren van nieuwe putten dient apart te worden aangevraagd en kan niet onder het instemmingsbesluit vallen, gezien het feit dat daaromtrent geen nadere gegevens worden verstrekt. Aanpassen van de 'zuigdruk' dient evenzeer openbaar te worden bekendgemaakt.
		Antwoord	Het is juist dat boren van nieuwe putten apart aangevraagd dient te worden en niet onder het instemmingsbesluit valt, gezien het feit dat daaromtrent geen nadere gegevens worden verstrekt. Voor het boren van nieuwe putten is een wijziging van de omgevingsvergunning vereist. Dit instemmingsbesluit ziet niet op nieuw te boren putten. Ook het aanpassen van de zuigdruk is geen onderdeel van het instemmingsbesluit.
7g	0007 0010	Zienswijze	Indiener stelt dat om het laatste in de velden nog aanwezige gas te kunnen produceren hulpmiddelen zoals compressoren en pompen nodig zijn.
		Antwoord	De minister stelt dat indien TAQA de mijnbouwrichting moet uitbreiden om het gas te produceren, TAQA een omgevingsvergunning dient aan te vragen voor het wijzigen van de mijnbouwrichting.
7h	0007 0010	Zienswijze	Indieners stellen dat de drukken onbekend zijn. De enige manier om de druk op peil te houden is de gaswinning direct te compenseren met stikstof of CO ₂ .
		Antwoord	Zoals in het winningsplan is omschreven zijn de drukken in de velden 218,1 bar (Bergen Rotliegend), 220,6 bar (Schermer Platten) en 229,35 bar (Groet). Er zijn vooralsnog geen plannen voor stikstof of CO ₂ -opslag in de velden. Indien er een voornemen is tot opslag dient hiervoor een opslagplan te worden ingediend, wat instemming van de minister behoeft.
7i	0007 0010	Zienswijze	Indieners stellen dat niet bekend is wat er gebeurt als de velden echt leeg zijn. Indieners stellen dat op dit punt een politiek houdbare belofte moet worden gedaan.
		Antwoord	De minister is het met indieners eens dat de wijze van beëindiging van de gaswinning van belang is. Dit vormt echter geen onderdeel van de toetsingsgronden in de Mijnbouwwet voor het winningsplan en leidt dus niet tot het opnemen van een voorschrift in het instemmingsbesluit. Regels over het buiten gebruik stellen van mijnbouwwerken staan in paragraaf 5.1.4 van het Mijnbouwbesluit. Een beëindiging van een mijnbouwrichting vindt plaats binnen de kaders van een omgevingsvergunning en wordt te zijner tijd beschreven in het door de uitvoerder bij de minister in te dienen sluitingsplan. Het sluitingsplan wordt uiterlijk een jaar na het staken van de winning ingediend. Het sluitingsplan behoeft de instemming van de minister. De instemming kan

			<p>worden verleend onder beperkingen of daaraan kunnen voorschriften worden verbonden in verband met risico op schade. De minister beslist over het sluitingsplan binnen dertien weken na de indiening ervan. Dit besluit staat open voor bezwaar en beroep. Op grond van art. 40 van het Mijnbouwbesluit bevat het sluitingsplan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een beschrijving van de wijze waarop bij het mijnbouwwerk behorend materiaal zal worden afgevoerd; • een beschrijving van op het mijnbouwwerk aanwezige afvalstoffen en de bestemming ervan; • een beschrijving van de maatregelen die worden genomen ter voorkoming van schade; • een beschrijving van de maatregelen die worden genomen om het terrein waarop het mijnbouwwerk is opgericht zoveel mogelijk in de oorspronkelijke staat terug te brengen of voor zover dit niet mogelijk is een beschrijving van de toestand waarin het mijnbouwwerk wordt achtergelaten en, voor zover van toepassing, de bestemming ervan; • het tijdstip waarop met de beschreven werkzaamheden wordt aangevangen en waarop deze worden beëindigd, en • het beoogde tijdstip van de sluiting.
		Conclusie	<p>Bovenstaande onderdelen van de overige zienswijzen geven geen aanleiding om het instemmingsbesluit Bergen II te wijzigen.</p>